

مسئله علم و علم انسانی در دارالفنون عصر ناصری:

نژوهشی در آثار مکتوب شناخته شده دارالفنون
(از ۱۲۶۷ تا ۱۳۱۳ ق)

تألیف: ابراهیم توفیق
میدمدی، رفسی
ارشد: حیدری

پژوهشگاه و مراکز اسناد و کتابخانه ملی
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی
دانشگاه علامه طباطبائی

مسئله علم و علم انسانی در دارالفنون عصر ناصری:

پژوهشی در آثار مکتوب شناخته شده دارالفنون (از ۱۲۶۷ تا ۱۳۱۳ ق)

ابراهیم توفیق، سیدمهدی یوسفی و آرش حیدری (عضو هیئت علمی دانشگاه علم و فرهنگ)

ناشر: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی

پ. ا. ۱۳۹۹

ویراستار: فریدون سیدمیرزا

طراح جلد: علی قاسمی

تیراژ: ۲۰۰

قیمت: ۳۲۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۲-۲۶-۰۵۵-۲

نشانی: تهران، خیابان پاسداران، پانزدهم تیر، مؤسسه مطالعات فرهنگی و اجتماعی (گلستان یکم)، شماره ۱۲۴، تلفن: ۲۲۵۷۰۷۷۷

وبسایت: www.iscs.ac.ir

پست الکترونیکی: communication@iscs.ac.ir

کلیه آثار منتشره این پژوهشکده در مجله ایجاد فضای آزاد علمی و نظر شخصی نویسندگان محترم آن است و لزوماً مورد تأیید پژوهشکده نیست.

سرشناسه: توفیق، ابراهیم، ۱۳۳۸

عنوان و نام پدیدآور: مسئله علم و علم انسانی در دارالفنون عصر ناصری: پژوهشی در آثار مکتوب شناخته شده دارالفنون (از ۱۲۶۷ تا ۱۳۱۳ ق) // پژوهشی از ابراهیم توفیق، سیدمهدی یوسفی و آرش حیدری.

مشخصات نشر: تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری: ۲۳۳ ص؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.

شابک: ۹۷۸-۶۰۲-۲۶-۰۵۵-۲

وضعیت فهرست نویسی: فیا

عنوان دیگر: پژوهشی در آثار مکتوب شناخته شده دارالفنون (از ۱۲۶۷ تا ۱۳۱۳ ق).

موضوع: دارالفنون

موضوع: علوم — ایران — تاریخ

موضوع: Science -- Iran -- History

موضوع: علوم انسانی — ایران — تاریخ

موضوع: Humanities -- Iran -- History

موضوع: دانشگاه‌ها و مدارس عالی — ایران — تاریخ

موضوع: Universities and colleges -- Iran -- History

شناسه افزوده: یوسفی، سیدمهدی

شناسه افزوده: حیدری، آرش، ۱۳۶۲-

شناسه افزوده: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی

شناسه افزوده: Institute for Social and Cultural Studies

رده بندی کنگره: Q۱۲۷

رده بندی دیویی: ۵۰۹/۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۶۱۳۰۰۴۱

فهرست مطالب

۷	دیباچه پژوهشکده
۹	تقدیر و تشکر

فصل اول: مسئله دارالفنون

۱۳	۱-۱: طرح کلی مسئله
----	--------------------

فصل دوم: فضای تاریخی شکل‌گیری دارالفنون

۲۵	۱-۲: مطالعات دارالفنون
۲۹	۱-۱-۲: تأسیس و تأسیس دارالفنون
۳۷	۲-۱-۲: تاریخ‌نوسازی و تاریخ‌نگاری دارالفنون
۴۵	۲-۲: تاریخچه دارالفنون
۵۱	۲-۲-۱: ترتیبات دارالفنون
۵۸	۲-۲-۲: محصلین، معلمان، و کارکنان دارالفنون
۶۴	۳-۲-۲: چهره‌های کلیدی دارالفنون
۷۴	۴-۲-۲: حوزه‌های عمل دارالفنون

- ۸۶ ۲-۵: دارالفنون و علوم انسانی
- ۹۵ ۲-۶: منابع دارالفنون

فصل سوم: علوم «جدیده» و منازعات آن

- ۱۰۱ ۳-۱: دگرگونی کیهان‌شناسی و شکل‌بندی منطق علم
- ۳-۲: واکنش به رواج منطق علوم طبیعی: بازشناسی علوم سنتی از طریق نفی علم
- ۱۲۴ ۳-۳: محدود سازمان اجتماعی علم در دارالفنون

فصل چهارم: دارالفنون و رویارویی با مسئله علوم «جدیده»

- ۱۴۸ ۴-۱: عذر، تجربه و منطق گسست
- ۱۵۴ ۴-۲: عقلانیت و فنر سازان علم
- ۱۶۶ ۴-۳: فهم علم در بسته وضعیت
- ۱۷۸ ۴-۴: سه صورت‌بندی از منطقی علم

فصل پنجم: آغازین لحظات برآمدن علم انسانی

- ۱۸۴ ۵-۱: جغرافیا: برآمدن منطق دیپلماتیک و ژئوپولیتیک
- ۱۹۵ ۵-۲: جغرافیا و برآمدن جمعیت‌شناسی
- ۲۰۰ ۵-۳: تاریخ و پیوند درونی‌اش با جغرافیا
- ۲۰۸ ۵-۴: تاریخ و مسئله جنگ
- ۲۱۱ ۵-۵: مسئله تربیت و فرهنگ علم

فصل ششم: مؤخره

- ۲۱۷ ۶-۱: سه خطای رایج در خوانش دارالفنون
- ۲۱ ۶-۲: منطق مواجهه با علم جدید در دارالفنون
- ۲۲۵ ۶-۳: دارالفنون و منطق حکمرانی
- ۲۳۱ فهرست منابع
- ۲۴۱ نمایه

دیباچه پژوهشکده

دانشگاه امروزی در اثر تحولات فرهنگی، اجتماعی و فناوری در عصر حاضر دستخوش تغییراتی شده و این تحولات موجب ظهور مفاهیم تازه‌ای در مطالعات آموزش عالی، علم و فناوری گردیده است. در این بستر جهانی، در سال‌های اخیر مطالعات فرهنگی و اجتماعی آموزش عالی، علم و فناوری نه تنها مورد توجه واقع شده بلکه در نظام شناخت و آینده‌نگری آموزش عالی اهمیت محوری پیدا کرده است. فهم چالش‌های پیش‌روی آموزش عالی و انتظارات از آن با تکیه بر مؤلفه‌های درونی و بیرونی نظام تعلیم و تربیت فعلی و آینده‌نگری تعاملات میان دانشگاه و محیط پیرامون به مدد مطالعات فرهنگی و اجتماعی ممکن می‌نماید و از این طریق می‌توان راهبردهای تعادل میان کارویژه‌های دانشگاه با نیازهای اجتماعی و بازار کار ارائه داد. بر این اساس مطالعات آموزش عالی و علم برای شناخت وضعیت موجود، ارزیابی تعاملات آن با جامعه و فرهنگ و ایفای نقش مؤثرتر آموزش عالی در ترسیم آینده کشور نیازمند بهره‌گیری از ظرفیت علوم اجتماعی و علوم انسانی و کاربست راهبردهای آن در عرصه سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری است. برای دستیابی به این اهداف، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری از

سال ۱۳۸۲ با هدف پژوهش در زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی آموزش عالی و توسعه علمی، ایفای نقش نهاد واسط میان دانشگاه و جامعه و به‌عنوان نهاد مولد اندیشه و اتاق فکر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در حوزه‌های مورد اشاره تأسیس شده و در پی انجام پژوهش‌ها و مطالعاتی در محورهای زیر است:

۱. پژوهش در زمینه مطالعات فرهنگی و اجتماعی آموزش عالی، توسعه علمی و فناوری ۲. مطالعه در حوزه سیاست‌گذاری فرهنگی و اجتماعی آموزش عالی ۳. توسعه کانون‌های تفکر در حوزه مطالعات فرهنگی و اجتماعی آموزش عالی و توسعه علمی ۴. آینده‌نگری دانشگاه‌ها و شناخت نیازهای جدید آموزش عالی در زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی ۵. شناخت و بسط مطالعات میان‌رشته‌ای و روش‌های گسترش آن.

با توجه به اهداف فوق، پژوهش‌های پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی در کنار برنامه‌ها و فعالیت‌های پژوهش‌های ادامه با تألیف و ترجمه آثار علمی در زمینه‌های فوق برای توسعه و رشد این حوزه مطالعاتی و همچنین تأمین منابع فکری و علمی لازم برای سیاست‌گذاری فرهنگی و اجتماعی در آموزش عالی نموده است. امیدواریم کتاب‌های منتشر شده توسط این پژوهشگاه، به بهترین شکل در دسترس استادان، مدیران، کارشناسان، و علاقه‌مندان مطالعات فرهنگی و اجتماعی آموزش عالی قرار گیرد و در ارتقای کیفی کارویژه‌های آموزش عالی و علم در جامعه ایران به سهم خود نقشی فعال داشته باشد.